

ДОСЛІДНИЦЬКІ НОТАТКИ

Іван Кужільний

●

З ІСТОРІЇ ПРИЗВИЩ СЕЛА ЗВЕНИЧІВ РІПКИНСЬКОГО РАЙОНУ

Кожного з нас від колиски до могили невідступно супроводжує прізвище – оформлена офіційним документом родова назва людини, яка приєднується до її імені і яку вона одержує після народження або в шлюбі та, як правило, передає своїм нащадкам. (1)

Однак чи завжди людина мала родову назву? Як засвідчують древні літописи, за часів Київської Русі були тільки імена, наприклад, Олег, Володимир, Ольга, Ярослав. Інколи додавали до них назву по батькові: Ігор Святославич, Всеволод Ярославич або ж прізвисько Ярослав Мудрий, Юрій Долгорукий, Данило Галицький...

Дуже велика частина теперішніх родових прізвищ виникла саме з колишніх прізвищ. Лише 1632 року Київський митрополит Петро Могила доручив парафіяльним священикам вести метрики народжених, одружених і померлих.

Але це ще не означало, що звідтоді у всіх з'явилися родові прізвища. Так, у Чернігівському полку 1649 року було зареєстровано 997 козаків. Але 12 з них записані лише на ім'я (Дмитро, Филімон), із вказівкою на родинні взаємини (Хведір Василев зять, Іван Семенів син) або із зазначенням військово-адміністративної посади (Пилип, сотник тощо). (2)

1666 року царським урядом був здійснений перепис міщанського і селянського населення Лівобережної України з метою його оподаткування до московської казни. Власники дворів села Звеничів записані у Чернігівській переписній книзі по-старому, без прізвищ, на зразок «Федор Іванов, Василій Іванов» - себто обоє по батькові Івановичі. (3)

Але, за переказами старожилів, тут з давніх-давен живуть чотири козацьких роди на прізвище Костирко, Хоменко, Яриловець і Кужільний (Кужельний).

Загляньмо хоч краєчком ока у село 1922 року. На той час тут у 167 дворах мешкало 908 душ. (4). У 34 – Костирки (182 особи). У 25 – Яриловці (121), у 24 – Хоменки (131), у 21 – Кужільні (105 осіб). Як бачите, більше, як півсела.

Без сумніву, вони брали участь у багатьох кампаніях національно-визвольної війни, ходили походами від древнього Чернігова до Балтики і Каспію, Азова і Чорного моря, кували славу «руського оружия», мурували фортеці, рили канали, зводили мости ...

Звідки ж походять ці козацькі прізвища? Почнемо з останнього. Кужільний (Кужельний) – корінь прізвища бере свій початок від слова кужіль – чесаний льон, приготовлений для прядива, намотаний на кужівку (частина прядки у вигляді кілка, на який намотують пряжу) .

В українській мові зафіксовано слова кужелиця, кужелина, куделя, кужільний – зроблене з куделя, наприклад, кужільний мотузок. (5)

У російській мові – кудель (сверток ізбитой шерсти барашка), куделя, кужель, куделеватый, кудельный (мохнатый, растрепанный, мохровый). (6)

Отже, першими носіями прізвища Кужільний (Кужельний) напевно були люди з кучерявим волоссям – кучеряві. Ось приклади зі словників: «Очі як небо сині, а коса як кудель», «Дим кужелем», «Бык железный, хвост кудельный».

«Кину кужіль на полицю» (7):

А як тут не згадати популярну народну пісню
Кину кужіль на полицю,
Сама піду на вулицю.
Нехай кужіль миші трублять,
Нехай мене хлопці люблять.
...Я нікого не любила,
Тільки Петра та Данила,
Грицька, Стецька та Степана,
Вийду заміж за Івана.
Полубила гультя, -
Така доля моя!
Я думала – кучерявий,
В нього чуба нема!

За нашими дослідженнями, у Звеничеві простежуються сім багатодітних родів, що носили прізвище Кужільний, корені яких глибоко сягають у давнину.

Одного з них по лінії мого батька прозивали у селі Москальчуків. Напевно за те, що прадід Іван Юхимович Кужільний довго-довго служив у москалях (царському війську). Пізно одружився. Та це не завадило йому виростити семеро дітей. Мав він шістьох синів (мій дід Григорій, а ще Ілля, Андрій, близнюки Максим і Федот, наймолодший – Дмитро) та дочку Ганну. Як на сьогодні, у нього - 25 онуків (лише у Андрія було дев'ятеро дітей), 37 правнуків, понад 40 праправнуків.

По лінії моєї матері прадіда звали Яків Пилипович Кужільний. Нарекли цей рід Удовинчиковим (колись були у ньому водночас три вдови). Переважало жіноцтво. Отже, рід майже згас.

Така ж доля роду Вавильових (за йменням діда Аввили (Вавили Михайловича Кужільного). Один з найпотужніших у селі – рід Ільшовичів (у Іллі Кужільного було чотири сини – Клим, Максим, Сафон (Софрон) і Василь). У останнього було восьмеро дітей.

Чим славний цей рід? Сафон Кужільний брав активну участь у революційних подіях 27-28 жовтня 1905 року в сусідньому Вихвостові (жив тут у приймах), де сільські повстанці розгромили маєток і гуральню пана Гриневського. Вони змальовані у повісті Михайла Коцюбинського «Фата моргана». Образ Хоми Гудзя в ній так схожий на Сафона Кужільного (8), який виділявся і зовнішністю, і розумом. Ще й дотепністю. Мав розкішну бороду, жваві очі, лагідну вдачу. Завзятий ратай-мудрій сипав афоризмами: «Праця-екзаменація життя», а хлібороб – «фундамент життя».

Йому вдалося втекти від самосуду – розправи над повстанцями – відомого в історії як «вихвостівська трагедія» (було по-звірячому забито 16 селян-бунтівників). Упіймали Сафона жандарми. Запроторили до каторги на п'ять років.

У Сафона Ілліча було п'ятеро дітей: три сини і дві дочки. Його онук Валентин Васильович Кужільний наприкінці минулого століття тривалий час очолював фінансово-економічний відділ обласного управління сільського господарства.

З роду Ільшовичових також доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку підприємницької діяльності Київського національного університету імені Вадима Гетьмана Микола Васильович Кужельний (онук Кліма Ілліча), науково-педагогічний стаж якого становить 40 років (у 1968 р. закінчив цей вуз). Під його керівництвом на кафедрі діє наукова школа з питань обліку і контролю. Він автор монографій, багатьох підручників, навчально-методичних посібників з теорії та організації бухгалтерського обліку, контролю та аналізу, методики відображення операцій, використання облікової інформації в управлінні виробництвом.

Його двоюрідний брат Володимир Петрович Кужельний більше 40 років працював оператором на Чернігівському обласному радіо, де заслужив повагу і високий авторитет. Гілку родоводу продовжує син Володимира Андрій Кужельний – перший на Чернігівщині майстер спорту з кік-боксингу, заслужений тренер України, володар

бронзової медалі чемпіонату Європи з цього виду спорту (2000 р.) і внук-школяр Сергій, який уже має титул переможця чемпіонату України з кік-боксингу у своїй ваговій категорії.

Працелобом з великої літери залишився у пам'яті звеничівців сільський тесля-стельмах Тимофій Васильович Кужельний, який майстрував вдома для колгоспу такі класні вози і сани.

Крім названих родів Кужільних, – ще три: Череднички (пасли сільську череду), Самійлові (Трохим Самійлович) та Лаврінові або Сергієві, батька яких звали Петром.

Без сумніву, всі вони - гілки з одного дерева роду, коріння якого сягає у далекі козацькі часи. Про те, що рід Кужільних прадавній, козацький, засвідчує й однойменна назва одного з кутків, що в центрі старовинного села. Тут на початку минулого століття жило 10 сімей (в їх числі мої діди Олександр і Григорій), які носили прізвище Кужільний (Москальчуки, Удовинчики, Самійлові, Лаврінові або Сергійові на прізвисько Качні). Вавильові жили біля городища, а Череднички - у кутку, який іменується Марковичі.

Мабуть, жоден з тих, хто носить у селі козацьке прізвище Костирко, не підозрює, що починається воно із звичайнісінької гри в кості – костирства. Костирник- саме так називали того, хто захоплювався цією азартною грою.

У народній думі співається: «Которі костирники не хочете в кості програвать, ідіть до мене в охотне військо погулять».

В одному лексичному ряді української мови стоять слова «костирь, костирник, костиронько...» Де грали в кості, там лилась горілочка і всяка міцнешька наливочка. Казали люди: «А він шельма, Костиронько, превеликий п'яниченько». (9)

Це фольклор. Життя ж засвідчує, що Костирки – люди сумлінні, працьовиті і майстровиті.

Звеничівець Іван Антонович Костирко став заслуженим будівельником України. Це почесне звання йому присвоєно за участь у будівництві міста чорнобильських енергетиків- атомників - Славутича.(10)

Майже півстоліття розбудовує він Чернігів висотними панельними будинками. 12 років очолював Чернігівський домобудівний комбінат (працює тут на відповідальних посадах з дня його заснування).

Перші два будинки-хрущовки здав на вулиці Серьожникова у 1961 році. Відтоді в місті збудовано мільйони квадратних метрів сучасного крупнопанельного житла (у кращі часи будували 8-10 квартир за добу).

І.А.Костирко за сумлінну працю нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Поруч з ним, ветераном праці, у ВАТ «Чернігівський домобудівний комбінат» нині працюють дочка і внучка.

Був званою у Чернігові людиною Дмитро Іванович Костирко. 18 років працював він у тресті ідалень, 17 - очолював міський оптово-роздрібний плодоовочевий комбінат, який обслуговував не лише обласний центр, а й міста Прилуки, Ніжин, Бахмач і Новгород-Сіверський.

Випускник Мінського державного університету Володимир Федорович Костирко все своє життя присвятив журналістиці. Тривалий час був власним кореспондентом двох провідних центральних газет Литви. Працював у московській «Правде» і «Гласности», редагував одне з видань СНД у Мінську. Його батько Федір Павлович Костирко був сільським активістом, в роки війни - підпільником. По війні оселився в Литві. Все життя співробітничав з пресою. Перша його замітка з'явилася ще до війни у «Сталінському шляху» (Гупичів). У газетах Литви опублікував понад 300 кореспонденцій. Серед них спогади про Україну, розповіді про Т. Шевченка, І. Мазепу, М. Коцюбинського... На далекій чужині весь час передплачував українську періодику. Уболівав за рідний край, рідну мову.

Про мужність і героїзм жителя села Степана Васильовича Костирка в роки Великої Вітчизняної війни свідчають бойові нагороди. Повернувся він додому з орденами Слави другого та третього ступенів, Вітчизняної війни, медаллю «За бойові заслуги», іншими нагородами. (11)

Як на наш погляд, заслуговує уваги і біографія звеничівця Павла Максимовича Костирка. Він мешкав у Києві і охороняв дачу видатного державного і політичного діяча України Д.З. Мануїльського, який подарував йому за сумлінну службу породисту вівчарку. Наш земляк тримав у маленькій київській квартирі співучих кенарів.

За сільськими переказами, мати старезного діда Пундіря (Дмитра Михайловича Костирка) Марина була паломницею: молилася Богу у Єрусалимі і Віфліємі. А серед звеничівців, які ходили поклонитися нетлінним мощам святих православної церкви у Києво-Печерській лаврі, була рідна сестра мого діда по матері Параска Яківна Кужільна.

Кожен мій земляк, носій прізвища Яриловець, впевнений, що воно таке ж давнє, як і весь слов'янський рід. Бо ж іще у язичницькі часи наші предки низько вклонялися богу родочості на ймення Ярило, від якого «земля яриться і все суще на ній». У людській уяві поставав він молодим, красивим, на білому коні у білій одежі і босоніж. Зігрітий першим теплом, зустрічав він весну першим ралом, першою борозною.

З благоговінням казали в давнину: «Ярила ходит по нивам, ростит рожь, приносит новорожденных». А як тут не згадати рядки з пісні «Благослови, Берегине» (Слова А. Демиденка, музика О. Семенова) :

Ой світив нашим пращурам
веселий Ярило,
Веселий Ярило – золоте покотило.
Та була в наших пращурів
слов'янська богиня,
Слов'янська богиня – життя берегиня,
Ой заповідали нам пращури,
як найбільшу святиню,
Як найбільшу святиню,
берегти Берегиню.

Отже, вірогідно, що перших носіїв прізвища Яриловець визначали як людей добрих, мудрих, хлібодарів-ратаїв.

Цікавий факт: звеничівець Олег Олексійович Яриловець за брежнєвських часів служив у найтитолованішому елітному військовому підрозділі колишнього Союзу РСР - Першій окремій роті Почесної варти, яка, за офіційним протоколом, зустрічала і проводжала найпочесніших гостей держави, брала участь у церемонії покладання вінків до могили Невідомого солдата біля Кремлівської стіни, першою йшла із бойовими знаменами на військових парадах на Красній площі, вітала делегатів партійних з'їздів у Кремлівському палаці. (11)

До речі, в цю пору у Першій окремій роті Почесної варти служив ще один виходець із Звеничева Олег Іванович Льодовий.

У багатьох козацьких реєстрах зустрічається прізвище Хоменко. Утворене воно від популярного в ті часи власного українського імені Хома. Такого ж походження прізвища Аніщенко, Андросенко, Артюшенко, Акімов, Іванов, Івко, Єфименко, Єфимовський, Каленіченко, Клименок, Логвин (римське родове ім'я, у перекладі - довгий), Михайленко, Нікітін, Осипець, Панько (Пантелеймон - з грецької милостивий, ласкавий, жалісливий), Пархоменко, Тимошенко, Тимошевський, Савин, Семенчук, Сенюк, Христович, які звучали, а то й досі ще звучать у селі.

Та повернімось до корінного селянського прізвища Хоменко. Як тут не згадати його носія – художника, творця унікальних гобеленів Анатолія Михайловича Хоменка. (13) Багато літ звеничівець трудився на Дігтярівській фабриці художніх виробів, що на Срібнянщині. Він автор багатьох тематичних гобеленів, зокрема, «Прилукам-900», «Весільний», портрет І.Я.Франка, картин - «Настенька», «Рідна хата», «У лиху годину», «Осінь у Ясній Поляні» та інших. Влада довіряла йому, колишньому в'язню сталінських таборів, малювати портрети вождів.

За дорученням колишнього партійного керівництва Української РСР А.М. Хоменко виготовив з найкращими ткалями фабрики подарунків на ювілей генсека ЦК КПРС Леоніда Брежнєва: його унікальний портрет- гобелен, на якому «п'ятизірковий вождь-маршал» з «іконостасом» нагород з усього світу.

Художні роботи нашого земляка експонуються у музеях Санкт- Петербурга, Москви, Києва та інших міст, у далекому зарубіжжі - Японії, Китаї, Канаді, а ще прикрашають оселі багатьох звеничівців.

З іменем колишнього політв'язня, а згодом відомого державного і політичного діяча, Героя України Левка Лук'яненка тісно пов'язане прізвище звеничівця Прокопа Сергійовича Хоменка, який служив з ним в армії і за радянських часів поділяв його «кромольні націоналістичні погляди», переховував у себе вдома програму Робітничо-

Селянської спілки, яка закликала до створення незалежної української держави мирним конституційним шляхом. (14)

Світлу пам'ять про себе залишили у селі знаний в районі фельдшер Тетяна Михайлівна Хоменко та вчитель Максим Денисович Хоменко - автор поетичної збірки «Мої бджоли – любов моя», який листувався з видатним російським поетом, лауреатом Ленінської і державних премій Олександром Твардовським. (15)

Про незвичайну гірку долю «звеничівської мадонни» Ірини Тихонівни Хоменко, яка побувала на засланні за Полярним колом, чернігівський письменник і журналіст Віталій Леус написав хвилюючу книгу «До пекла- по трупах».(16)

А довгожительку села Марфу Гаврилівну Хоменко, яка в роки війни переховувала першого секретаря Чернігівського райкому партії єврея Симона Катаманіна, одну з небагатьох в області названо «праведницею». (17)

У переліку прізвищ, утворених від власних імен, ми назвали давнє сільське прізвище Івко. На наш погляд, воно походить від чоловічого імені Ів, Іва, а може, й від родової назви дерева, зафіксованої у російській мові- «ива», «ивка» (лоза, ракитняк, верба, ветла).

Серед носіїв цього прізвища відомий в мистецьких колах Чернігівщини звеничівець співак-тенор Антон Петрович Івко (з 30 років творчої роботи - 20 був артистом Чернігівської обласної філармонії). Працював у Державній заслуженій капелі бандуристів України, 5 років був артистом хору Київського театру опери і балету імені Т.Г. Шевченка. Двічі (у 1960 і 1964 роках) брав участь у декадах мистецтв України в Москві. Співав у складі хору на сценах Великого театру і Кремлівського палацу з'їздів. Тричі бував на місячних гастролях у Криму, дарував пісні жителям Брянської та Гомельської областей. Часто виступав на сцені в рідному селі.

Доярка місцевого колгоспу Марія Іванівна Івко стала кавалером ордена «Знак Пошани».

Рідна сестра Антона Івка Таїсія має шлюбний зв'язок з родом Пархоменків, корені якого сягають у XIX століття. А походить він із сусіднього Петрушина. Усі чотири правнуки Герасима Пархоменка – Володимир, Анатолій, Жанна і Микола (діти його онука Андрія) здобули вищу освіту. Перші троє - у престижних вузах Ленінграда).

На обійсті їх батьків (колишньому посаді давньоруського Звеничева) знайдено один з найбільших скарбів X століття у Східній Європі. (18)

Серед прізвищ села можна виокремити групу таких, що утворені від назви професії або заняття: Будник, Звіницький, Мельниченко, Кушніренко, Коваленко. Як і Кужільні, Коваленки мали у Звеничеві свій родовий куток, де у XIX столітті народились і виросли діти Лева Коваленка: Конон, Василь, Данило, Федот, Параска, Уляна та Ганна.

Син Федота Львовича Михайло був справжнім майстром-ковалем. Його прізвище воїстину відповідало давній козацькій професії.

Перед Великою Вітчизняною війною з'явився у селі вчитель Петро Якович Третьак (загинув на фронті). Прізвище його утворене від числівника три. Як тут не згадати відому народну казку про бичка-трейтячка (тварина, якій три роки). А ще у давнину третяком називали молодшого пастуха при чабані і личмані (старший пастух овець). (19)

Цікаве походження прізвища Будник. Воно бере свій початок з далеких середніх віків, коли вирубкою лісів займалися будники - робітники на поташному заводі (їх ще називали сторожі, будочники), організовані в арти (з німецької мови- герд, огнище), що працювали в лісових будах. (20)

Багато таких буд згодом стали населеними пунктами. А їх жителі стали носити прізвище Будник. Є село Буда в Корюківському районі, Буди - в Ічнянському і Куликівському, Буда - Вороб'ївська у Новгород-Сіверському районах. На Чернігівщині аж сім сіл носять назву Будиче (в Городнянському, Козелецькому, Коропському, Корюківському, Новгород-Сіверському і Чернігівському районах). (21)

Значніші ліси будники вирубували, а менші просто випалювали на попіл (поташ), який йшов на вибілювання полотна. Поруч з будниками працювали дьогтярі і смолярі, які добували в соснових та березових лісах дьоготь і смолу. На околиці Звеничева є урочище Дьоготярня, а на горі за селом – Осмолів Круг, назви яких пов'язані з лісорубами-будниками.

З XIX століття відомий у Звеничеві рід Михайла Будника, який мав трьох синів. Найстарший, Григорій, був чоботарем, майстровито крив соломною дахи сільських осель.

Середульший, Федір, славився як кравець чоловічого одягу, а ще був завзятим пасічником. Найменший, Терешко, мурував у селі печі, груби, лежанки, захоплювався інкрустацією соломкою.

Син Григорія Михайловича Будника, мій однокласник, Анатолій став професійним залізничником. Майже два десятки літ був заступником начальника Чернігівської дистанції колії Південно-Західної залізниці. Почесний залізничник колишнього Союзу РСР. Удостоєний за сумлінну працю ордена Дружби Народів. Брав активну участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Помер після тяжкої недуги.

Чимало сільських прізвищ співвідносяться з назвами тварин, рослин, птахів, комах, знарядь праці, різних предметів домашнього вжитку, страв тощо: Вовк, Віник, Баран, Кошка, Косахівський, Олійник, Овчаренко, Соловей, Чижевський, Дроздов, Волошин, Солодовий, Льодовий, Пугачова, Бобок.

Ось як характеризує людину-кішку Володимир Даль: «ласкательная, скрытная и лживая» (22). У селі живуть нащадки давнього роду Лавріна Кошки. Його онук Федір Петрович (мій однокласник, уже покійний) був будівельником-реставратором, відновлював знамениті собори у Чернігові і Новгороді-Сіверському та інших містах області. Захоплювався грою на баяні. Правда, його чомусь гнітило власне прізвище (незважаючи на те, що під таким прізвищем колись прославився моряк-сєвастопольєць, герой Кримської війни 1854-1855 рр. Петро Кошка). Після армії воно уже стало звучати в його паспорті не Кошка, а Кашко. Старший брат Федора Василь був талановитим чернігівським музиком, віртуозно грав на баяні.

Прізвище Косахівський носив сільський батюшка. Його син Борис Данилович вчителював у місцевій семирічці. Вчив дітей музики і співу. Чудово грав на скрипці. (23) Загинув на фронті Великої Вітчизняної війни.

Залишилась у пам'яті звеничівців сумлінною трудівницею Секлета Антонівна Соловей, свинарка місцевого колгоспу. У 1940 році вона одержала від кожної свинюматки по 17 поросят і єдина з 29 свинарок тодішнього Тупичівського району стала учасницею Всесоюзної сільськогосподарської виставки. (24)

Значно розрісся в селі рід Кузьми Михайловича Льодового, який, за твердженням його нащадків, переїхав до Звеничева із сусіднього Петрушина. Було це в другій половині ХІХ століття. Тут народились його діти Христя, Євланка, Горпина, Митрофан, Василь, Борис і Фадей.

Онуки Кузьми Іван Васильович та Іван Митрофанович Льодові стали вчителями. Перший вчив мене рідної мови і літератури у сільській восьмирічці. Другий – тривалий час був директором середньої школи у селі Мньов Чернігівського району. Сини Олексія Митрофановича Льодового стали професійними військовими.

Звідки ж походить прізвище Льодовий? Льодовий - напевно, холодний, як лід. А може, воно походить від слова «ледовый, ледяной - кристаллизованная соль» (себто людина з твердим характером).

Ще одну групу прізвищ складають прізвища, утворені від прізвищ батьків за зовнішніми ознаками чи певними вадами: Балака («болтун, говорун») (25), Ганжа («гандж, ганжа - вада») (26), Горбач, Диравий, Мислицька, Довгий, Куцак, Лют, Мудрик («мудрый, разумный, смышленный»), Ходаш, Чухиста, Полегенько («полегкарь-человек легкомысленный, любитель легкой, нетрудовой жизни, все делает неспеша»). (27)

У цьому списку виділимо рід Ходашів. Микола Леонтійович Ходаш багато літ очолював місцевий колгосп. Його старший син став професійним будівельником. Працює у Чернігові. Молодший, Олексій - багаторічний задеріївський сільський голова (Ріпкинський район).

Помітний слід залишив у Звеничеві Іван Петрович Ходаш. Вчителював у сільській школі, очолював Великовівську сільраду, якій підпорядковано Звеничів. Вся його родина з п'яти осіб грала на музичних інструментах, виступала на сільській сцені з концертами. Старший син Микола став професійним музикантом, викладав у музичній школі міста Слонім Гродненської області Республіки Білорусь.

А Катерина Петрівна Ходаш прославилась у селі як селекціонер-самоучка. Півстоліття вела вона на своєму городі дослідницьку роботу по вирощуванню картоплі і знайшла ефективний спосіб боротьби з її виродженням. Звеничівською селекціонеркою зацікавились чернігівські вчені з Українського науково-дослідного інституту сільськогосподарської мікробіології. Про її досліди на городі біля хати вони розповіли

у науково-популярному журналі Академії наук СРСР. (28)

Ймовірно, що до згаданої тут групи прізвищ належить і прізвище Туренок (походить від назви тварини, а може, й від «туренка-башня, дзвіниця»). (29) Так могли називати людину високого зросту. Це єдине в селі прізвище носив мій однокласник Микола Іванович Туренок, який нині живе у місті Мозир Гомельської області.

У Білорусі закінчив він сільськогосподарський інститут, працював у районному агропромисловому управлінні, очолював один з колгоспів на Гомельщині.

За нашим дослідженням можна виокремити в селі групу носіїв прізвищ, утворених за місцем проживання: Бугрим, Велігорський, Горицький, Заворотний («хозяйственный, обиходный, зажиточный; за воротами, вне двора»), Лугина, Лесун, Пасічний, Печерний, Садовий, Скітер (згадаймо скит, де жили скитальці).

У списках загиблих у роки Великої Вітчизняної війни селян значиться загадкове прізвище Шваб. З'ясувалося, що його носій, Микола Єсіпович (саме так по батьковій викарбувано на гранітній плиті пам'ятника), - син баби Танцорки (білоруски Марії Михайлівни Загребської), яка після громадянської війни прийняла до себе полоненого «мадьяра» з Австро-Угорської імперії. Прізвище Шваб-німецького походження. У буквальному перекладі-німець. (30)

Швабія - так називалася у ранньому середньовіччі місцевість розселення алеманнів (швабів) - одного з племені герцогств королівства Німеччини у другій половині XIII століття.

А після Другої світової війни поселився у Звеничеві сибіряк на прізвище Троян, яке так співзвучне з древнім містом Троя. Як тут не згадати «Іліаду» і «Одіссею» Гомера, де йдеться про десятилітню Троянську війну коаліції ахейських царів на чолі з Агамемноном - царем Мікен проти Трої, отого міфічного троянського коня, в якому заховаались грецькі воїни, що взяли в облогу Трою. Троянці, не підозрюючи хитрощів греків, ввезли його до себе. Вночі греки вийшли з коня і впустили у місто решту війська, яке спалило Трою.

За словником Б.Д.Грінченка, «Троян -отец, имеющий трёх близнецов; тройка лошадей; род танца». (31)

Цікава етимологія сільського прізвища Кошуба. Кошубами називають етнографічну групу поляків, що живе переважно у Східному Помор'ї на захід від нижньої течії Вісли. (32)

Коли і звідки прибився рід Кошуб до Звеничева, невідомо. А от його працелюбство в історії села зафіксовано. У списку учасників Всесоюзної сільськогосподарської виставки 1941 року по місцевому колгоспу «Ленінський шлях» Тупичівського району поруч з трудівницями ланковою Кулиною Прокопівною Беляблею, членами ланки Ганною Трохимівною Костирко, Євдокією Василівною Довгою, які відзначились на вирощуванні махорки, стоїть прізвище і ланкової Анастасії Семенівни Кошуби. (33)

До речі, Звеничів, як і сусідній Вихвостів, славився вирощуванням цієї технічної культури. Про досягнення місцевого колгоспу в цій галузі знали і в Москві. Голоvvиставком Всесоюзної сільськогосподарської виставки затвердив його учасником у 1941 році.

Іншомовного походження прізвище Бей (зі мною у сільській восьмирічці вчилася Надія Бей). Виявляється, що це титул дрібних феодалних власників або вищих чиновників у султанській Туреччині та в давні часи у татар. (34)

З цих заморських країв бере свій початок ще одне сільське прізвище Чубук. Потурецьки чубук - дерев'яна дудка, на яку насаджують тютюнову трубку - порожнистий стержень люльки, крізь який курець втягує тютюновий дим (34). Звісно ж, важко нам уявити українського козака без люльки. Пригадаймо народну пісню, у якій співається про козака, «що проміняв жінку на тютюн та люльку».

Чубуком ще називають живець виноградної лози, який використовують для садіння.

Оскільки тут мова зайшла про козаків, то доречно згадати і прізвище Чугай, яке поширене в сусідній Бурівці Горднянського району. Тимчасове проживання його носія зафіксоване і в Звеничеві (був у 30-х роках минулого століття головою сільради). Отже, знайте, що чугай - це верхній одяг, рід свитки.

Багато звеничівців добрим словом згадують свою першу вчительку Євдокію Василівну Желдак, яка переселилася до села з маленького хутора Рудка, що колись стояв по той бік Замглайського болота.

Її прізвище походить з сивої давнини. Колись гетьмана охороняли піші козаки,

яких називали жолдаками (35). При Іванові Мазепі було 80 жолдаків. Вони одержували грошову плату, пайку 1 крб. на рік і хліб. Отаман охоронців мав 4 крб. платні. Жолдакам видавали форму – верхній грубошерстний одяг білого кольору. У польському війську солдати не дворяни йменувались також жолдацтвом, вояки ж із дворян називали себе товариством.

Жили в селі дяк Іван Морачевський (чи, бува, це не родич Пилипа Морачевського, який першим переклав на українську мову святе письмо - Біблію?), заможні селяни-хлібодари Іван Сібун та Іван Литвин. Головував у колгоспі перед війною Григорій Шишов із сусіднього Вихвостова (нині у селі живе його син Михайло). Директорами школи по війні були Петро Іванович Шарпатий (родом з Бурівки) та Єгор Андрійович Мамчур (з Вихвостова).

Як співзвучне красивому слову «батьа» єдине сільське прізвище Батяй. Його носій - шофер і тракторист Віктор Іванович Батяй - був справжнім «професором колгоспної техніки». Понад два десятки літ тому у списках села з'явилося прізвище Ботюх.

Дуже шанували селяни велику трудівницю, кавалера ордена Трудового Червоного Прапора Єфросинію Чиріцю, яка все життя працювала свинаркою у місцевому колгоспі.

Овіяні загадковістю сільські прізвища Терейковський та Гіневський. Останнє належить майстру на всі руки, люблячому батьку Михайлу Семеновичу Гіневському-колишньому сільському поштарю. Півстоліття живе у Звеничеві Іван Дасюк – нащадок роду пана Дасюка, який на початку минулого століття мав біля села свій невеликий лісопильний завод, де виготовляли паркет для палаців багатіїв. А ще він був власником першокласного чернігівського «Гранд-Отелю», що знаходився по вулиці Всеволодській (нині Кирпоноса).

Багато згаданих тут прізвищ уже давно зникли зі списків подвірних книг села. Натомість з'явилися нові, носії яких здебільшого дачники (село вимирає).

Споконвіку мігрують люди. А з ними мігрують і прізвища. І все ж чи не кожне село по-своєму імените родовими прізвищами. Так само і Звеничів.

Кожна людина прагне знати походження свого прізвища. Одні з них розгадуються швидко і просто. Інші несуть у собі таїну давно забутих як своїх, так і чужинських або ж штучно придуманих слів, до змісту яких так важко докопатися.

У багатьох мовах звучить слово «фамілія». Походить воно з латинської – «сім'я». Отже, «фамілія» (прізвище) – сімейне найменування, додане до імені і по батьковій людині.

Ім'я дають нам батьки, «батьківство» передається від імені батька, яке кожен з нас одержує після народження. Ось такий він безперервний родовий ланцюг, який тягнеться крізь віки і з'єднує усіх нас з далекими предками, з глибоким корінням родоvodu.

Джерела та література:

1. Юридический словарь. – М. 1959 - С. 734.
2. Дзира І. Словотвірна структура та лексико-семантичні категорії прізвищ Північної Чернігівщини середини XVII ст // Сіверянський літопис, 1996. - № 5. - С. 68.
3. Сапон В. Село Звеничів у 1666 році // Чернігівський вісник. – 1996. - 5 січня.
4. ДАЧО, Ф. - 56. - Оп.1. - Спр. 244, 245.
5. Грінченко Б. Словарь української мови, - К. 1908. – Т. 2. - С. 318, 320; Орфографічний словник української мови, - К. 1977. - С. - 327. Словник української мови. Т. 4. - К. 1973, - С. 386; Великий тлумачний словник сучасної української мови, - Київ – Ірпінь, 1991-2001. - С. 471.
6. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. - Т. 2. - М., Русский язык, 1989. - С. 211.
7. Народна лірика. - Українські народні пісні. Репертуарний збірник. - К., 1982. - С. 100.
8. Таратин М. Родом... з Фата моргани // Чернігівський вісник. - 1991.- 21 лютого; Таратин М. Моє село. Видавництво Камчатстатус (м. Петропавловськ-Камчатський), 2005. - С. 6-14.
9. Грінченко Б. Словарь української мови. - Т. 2. - С. 291.
10. Терещенко О. Микита Хрущов прийняв правильне рішення // Деснянська правда. – 2002. - 10 жовтня.
11. Атрощенко О. Два ордени Слави на грудях солдата // Життя Полісся (Ріпки). – 2000. - 15 січня; Іваненко К. Солдатські дороги Степана Костирки // Чернігівський вісник. – 2000. - 20 вересня.
12. Кужільний І. Я бачив багатьох глав держав світу.. // Чернігівський вісник, 1998. - 28 серпня.; Жовтнева зоря (Бобровиця). – 1998. – 7 листопада.
13. Турківський М. Майстер гобеленів // Правда Прилуччини. – 1991. - 7 серпня; Карась В.

- Твір монументального мистецтва // Правда Прилуччини. – 1986. - 1 березня; Пашенко В. Виставка художників-фронтовиків // Правда Прилуччини. – 1994. - 19 жовтня.
14. Кужільний І. З вірою і любов'ю // Чернігівський вісник. – 1998. - 21 серпня.
15. Хоменко М. Мої бджоли - любов моя. - Голосків, 2000 р.; Кужільний І. Його любов - рідний край // Чернігівський вісник. – 2002. - 22 жовтня.
16. Студьонова Л. Звеничівська мадонна // Літературний Чернігів, 2003. - № 4. - С. 148-151; Леус В. До пекла по трупах. – Київ: видавництво «Рада», 2003.
17. Кузнецова В. Праведниці Корюковщини // Ежемесячная газета Черниговской еврейской общины «Тхия». – 2000 г. - № 7.
18. Коваленко В., Фомин О., Шекун О. Давньоруський Звеничів і скарб арабських дірхемів // Археологія. – 1992. - № 1. - С. 65-71.
19. Грінченко Б. Словарь української мови, Т. 4. – К., 1909. - С. 281-282.
20. Крип'якевич І. Історія української культури. – Київ: «Либідь», 1994. - С. 96.; Грінченко Б. Словарь української мови. Т. 1, К., 1907. - С. 106; Словник української мови, Т. 1 К., 1970. - С. 248.
21. Чернігівська область. Аміністративно-територіальний поділ (на 1 липня 1968 р.), Чернігів, 1968 р - С. 102-103.
22. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 2. - М: Русский язык, 1989. - С. 182.
23. Костирко Ф. Самодіяльне колгоспне мистецтво // Сталінський шлях (Тупичів). – 1939. - 22 лютого.
24. Сталінський шлях (Тупичів). – 1940. - 1 травня.
25. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 1 - М. Русский язык, 1989. - С. 41.
26. Грінченко Б., Словарь української мови, Т.1. - К., 1907. - С. 270-271; Словник української мови, Т. 2. 1970. - С. 26.
27. Грінченко Б.. Словарь української мови, Т. 3. - К., 1909. - С. 282.
28. Мамчур А.Е., Курбала М.Я. Селекция на приусадебном участке // Химия и жизнь. – 1984. - № 8. - С. 46-48; Кужільний І. Жила-була баба Катя... // Чернігівський вісник. - 1898. - 18 вересня.
29. Грінченко Б. Словарь української мови, Т.4 - К., 1909 р. - С. 296-297.
30. Там само. - С. 488.
31. Там само. - С. 288.
32. Словник української мови. Т. 4. - К., 1973. - С. 126.
33. Газета Сталінський шлях (Тупичів). – 1941. - 21 травня.
34. Словник української мови. Т. 11. - К., 1973. - С. 372; Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 4. - М., Русский язык, 1991. - С. 611.
35. Календар «Чернігівщина – земля козацька». - К., 1999. - С. 413.

